

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет культури і мистецтв

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

**ДЕКОРАТИВНА КОМПОЗИЦІЯ ЗА МОТИВАМИ КАЗКИ
«ФАРБОВАНИЙ ЛИС» І.ФРАНКА**

Кваліфікаційна робота (проект)

Пояснювальна записка

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка 13-421 групи
Спеціальності: 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Чумаченко Наталія Сергіївна

Наукова керівниця доцентка
Гоноболіна О.Ч.

Рецензентка: засновниця і керівниця
Мукачівського літературно-мистецького
музею Рибар Т.С.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Історія розвитку декоративної композиції.....	6
РОЗДІЛ 2. Специфіка створення декоративного триптиху за мотивами казки «Фарбований лис»	11
ВИСНОВКИ.....	15
СПИСОК ВИКОРОСТИНИХ ДЖЕРЕЛ.....	16

ВСТУП

Образотворче мистецтво як визначальний маркер культури нації та репрезентація творчої свідомості митця акумулює в собі настрої, ідеї та техніки певної епохи та відтворює їх через призму створюваного образу.

Декоративна композиція зазнала особливо широкого застосування на теренах українського мистецького простору. Трансформована форма та стилізація дозволяють передавати широкий емоційний та сюжетний спектр, не втрачаючи складну технічну основу твору. Уніфіковані елементи народної творчості несуть в собі етнічні стилістичні особливості в авторській твір.

Твори образотворчого мистецтва формують кожне нове покоління, вкладаючи в них людські цінності, навчають моралі та етиці, розвивають творчу уяву та дають поживу для роздумів. Митці по всьому світу знаходили для себе натхнення не тільки у власних емоційних переживаннях, а й природі, історичних подіях, музиці, театрі, літературі тощо.

Саме літературні твори були джерелом сюжетів, ідейною поживою для багатьох майстрів. На території України віками формувався широкий літературний пласт, що зберігає в собі мову, традиції та саму сутність української людини. Він став основою для великої кількості робіт у найрізноманітніших техніках та жанрах. Впродовж віків розвитку держави попри всі історичні перепони, образотворче мистецтво не спиняло свого прогресу. Митці не тільки займались чітким ілюструванням народної чи авторської літератури, а й створювали декоративні композиції, живописні полотна, графіку та скульптурні ансамблі за мотивами творів, використовуючи сам образ персонажа або загальну атмосферу твору. З огляду на вищезазначене, темою кваліфікаційної роботи обрано: «Декоративна композиція за мотивами казки І.Франка «Фарбований лис»».

Мета роботи – розробити декоративну композицію за мотивами казки «Фарбований лис» І.Франка.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати літературні джерела з обраної теми.
2. Розглянути історію розвитку декоративної композиції.
3. Визначити основні художні образи у казці «Фарбований лис».
4. Висвітлити специфіку і етапи створення декоративного триптиху за мотивами казки І.Франка.

Об'єкт дослідження: процес створення декоративної композиція за мотивами літературного твору.

Предмет дослідження: процес формування художнього образу у декоративній композиції за мотивами казки І. Франка.

Методи дослідження: аналіз – для детального вирішення поставлених творчих завдань та визначення потрібного напрямку у створенні ілюстрованого образу, технічний – техніка олійного історичний – для вивченні розвитку історії ілюстрації та теренах України, метод синтезу – поєднання обраного літературного образу та обраних засобів зображення при створенні триптиху.

Структура роботи: структуру кваліфікаційної роботи складають вступ, два розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

Композиція – це основний організаційний компонент будь-якого художнього твору, що надає йому цілісність, підпорядкованих один одному елементів та цілому. Закони побудови художніх творів формуються в процесі осмислення мистецтвом дійсності і в більшій чи меншій мірі відображають об'єктивні співвідношення реального світу. Ці догми виступають у конкретній формі, пов'язані з особливостями художньої думки, матеріалу твору, відображають естетичні принципи епохи, стилю, виду та напряму мистецтва [2, с.107].

Художник П. Кончаловський казав, що «...Композиція – це початок і кінець художнього твору. Натюрморт, портрет, пейзаж і найскладніший сюжет однаково вимагають її повної участі; це рівновага, маси, частин розставлених на площині картини: плани в пейзажі, зображення предметів в натюрморті, особи, руки в портреті, людські групи в тематичних картинах; все має на меті створити гармонічне ціле...» [3, с 225].

Це поняття однаково відноситься різних видів творчості — декоративно-прикладного мистецтва, музики, скульптури, живопису архітектури тощо [2, с. 76].

З первісних часів композиційні форми і закономірності формуються одночасно з розвитком образотворчої творчості. Найперші зображення були знайдені у європейських печерах. Датовані 30 тис. р. до н. е зразки наскального мистецтва знайдені на території Південної та Північної Америки та у катакомбах Африки та Австралії. З часом вона удосконалювалася як з чисто технічної сторони (поява нових інструментів, техніка виготовлення матеріалів тощо) так і з художньо-інструментальної [4 с.16].

Композиція Стародавнього Сходу істотно відрізняється від первісної. Якщо в первісному мистецтві предмети зазвичай невпорядковані, хаотичні, то в

композиції Стародавнього світу розташування предметів на площині дотримується строгого порядку.

У давньоєгипетському мистецтві виникають нові прийоми композиції. Це пов'язано з розвитком соціального мислення та більш позитивними знаннями про життя. Тут особливості побудови зображуваного диктувались насамперед релігійними канонами. Відкриваються нові засоби і закони, які сприяють досягненню автентичності в художніх творах. Штрихові малюнки більш виразні, а пропорції намальованих частин чіткіші. Зв'язок між кольором і тоном стає все більш важливим [5 с.98].

Художники відзначали, що в природі існують досить потужні закони. Тут проявляються такі композиційні закономірності, як симетрія і ритм, чітко помітні на давньогрецьких рельєфах.

Стародавні греки добре використовували симетрію у своїх композиціях: твір подається з чітко окресленим центром композиції та дії. Створювані ними образи відрізнялись чітким наслідуванням пропорційних співвідношень незалежно від розмірів скульптури чи мозаїчного панно (Пела, «Полювання на лева», кінець 4 ст. до н. е.).

У середні віки мистецтво відхилилося від шляхів, розроблених у Стародавній Греції. Очевидно, відмова від передачі глибини простору, активного руху, життєвості і об'ємності фігур пов'язаний з панівною роллю, церкви, виступаючої проти возвеличення тілесної краси людини. Фігури зображуються поза реальною середою – на відверненому фоні, як би в потойбічному світі. [6, с.276-283].

Однак в рамках середньовіччя мистецтво не ігнорувало композиційних задач. Вони вирішувалися в плані орнаментального, де знайшли відображення ритм і декоративний початок (Федуско мініатюра «Євангеліст Матвій», Пересопницьке євангеліє 1556 р.) Наприклад, композиційну основу середньовічної мініатюри складають химерні по контурах, строкаті фантастичні істоти, наділені зовнішніми рисами звірів, птахів, людини, по відношенню до

яких фігури людей займають другорядне положення (Арабська рукопис «Калілі та Дімні». 1220 р) [7,с.495].

Велике значення в середньовічних композиціях декоративно-орнаментальним елементам. Єдність витворів мистецтва того часу досягалася через симетрію і ритм і різномасштабні фігури, величина яких визначалася їх положенням в церковній ієрархії

Композиція в мистецтві Ренесансу XV - XVII ст. Епоха Відродження принесла людству велике мистецтво, крім творів, що демонструють велику майстерність, великі знання в області композиції, вони також залишили важливу теоретичну спадщину.

В ту епоху декоративна композиція використовувалась на базі декоративно-ужиткового мистецтва для оздоблення будівель, соборів різноманітними орнаментами та композиціями у різьбі по каменю ,вітражах та настінних гобеленах. Яскравим прикладом є готичний собор Паризької Богоматері (Нотр-Дам-де-Парі) прикрашений складними порталами та вітражними трояндами. Також особливу оздобу того періоду отримали і звичайні побутові предмети вжитку, ювелірні прикраси та меблі[8,с.246-249].

Якщо середньовічний художник інтуїтивно розташовував предмети на картинній площині, конструював загальне з окремих елементів, то художники вже того засновувалися на пізнанні особливостей зору і законів зорового сприйняття. У творах епохи Відродження саме закон перспективи лежить в основі композиційного порядку. Побудова ракурсу картини також визначає характер сприйняття глядача з однієї фіксованої точки зору. В той час досягали ілюзії глибинної структури на площині[9, с.47].

Декоративна композиція як поняття не сприймалась у живописі адже в той час існувала чітка тенденція до реалістичного зображення. Саме книжки того часу високим рівнем декоративності в оздобленні як палітурки так і самого тексту. Святе писання прикрашались великою кількістю стилізованих людських та зооморфних фігур, геометричних та рослинних орнаментів, заголовними літерами , що робили значно більшими та стилізованими тощо[8, с.252].

Виникнення нового напрямку в образотворчому мистецтві - імпресіонізму оновило образотворчий засіб і сприяло розвитку мистецтва. Імпресіоністи намагалися збагатити мальовничу палітру художника, щоб у порівнянні з їхніми творами академічний живопис став нагадувати полотно. На початку 20 століття в західноєвропейських країнах і Росії з'явилося багато нових художніх течій: футуризм, кубізм, експресіонізм, дадаїзм, сюрреалізм та ін. Хаотична боротьба ідей і течій в цей час внесла ще більшу неорганізованість і плутанину в методи викладання мистецтв, у тому числі композиції. Представники антиреалістичної естетики виступали проти художньої школи взагалі, проти викладання основ живопису, рисунку та композиції. Але саме зародження таких напрямків на противагу реалістичному мистецтву дало велику рушійну силу розвитку декоративної композиції[7,с.500-502].

Відсутність рамок у композиційній побудові, методах стилізації спрощення та геометризації форм вільний вибір кольорового рішення це все давало митцям повну свободу. Епоха дала нам таких великих художників як Пабло Пікассо, Джексон Поллок, Енді Уорхол, Кандинський Василь, Едвард Мунк та багато інших, які використовували декоративну композицію у своїх творах[10,с.280-291].

Подальша історія розвитку декоративної композиції існує паралельно з реалістичним мистецтвом. У сучасності з появою низки нових технік та цифрових технологій дають майстрам повний вибір у методах зображення. Нереалістичну побудову композиційного рішення, стилізацію, деформацію, спрощення, перетворення, орнаментальні мотиви сьогодні вільно використовують як самостійно так і в поєднанні з реалістичним зображенням.

Історія української декоративної композиції як і світової довго існувала виключно на засадах декоративно-ужиткового мистецтва та книгодрукуванні. На території нашої держави вона яскраво використовувалась у різноманітних розписах, різьбі по кістці каменю та рогу, тканні, вишивці, мереживі, витинанці, ювелірній та книгодрукарській справі та ін. Нам відомі такі художники, як Ю.Нарбут, Ф. Кричевський, В.Садов, М. Муха, М.Приймаченко, К.Білокур,

П.Холодний, Є.Козак, О.Грищенко, О.Архипентко та багато інших що використовували такий вид композиції та розвивали її у своєму творчому доробку.

Отже, ми можемо підсумувати, що декоративна композиція є давнім поняттям в образотворчому мистецтві та бере свій початок ще від печерних малюнків. Під час процесу розвитку людства вона пройшла всі етапи стилістичних видозмін історичних епох, технічні вдосконалення інструментів матеріалів та технік. Стала самостійним видом композиції та широко застосовується сучасними майстрами у різних жанрах та стилях.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ДЕКОРАТИВНОГО ТРИПТИХУ ЗА МОТИВАМИ КАЗКИ

У процесі створення декоративного триптиху особливого значення набувають як прийоми художньої та естетичної виразності, яка виступає у якості вирішального фактору при створенні роботи. Саме тому, формування образу являє собою трудомісткий процес, оскільки передбачає наявність структурованості у багаторівневих стадіях опрацювання твору.

Світ літературних героїв створений влучним словом Івана Франка, поета шестидесятника, драматурга, прозаїка, став невичерпним джерелом для творчих робіт художників. Яскравість описуваних ним образів привертають художників не тільки в Україні, а за її межами вже дуже довгий час. Теофіл Копистинський був першим ілюстратором казок І. Франка. 1890 р, далі до творів письменника звертались В. Касіян, С. Караффи-Корбут, Е. Козака, Г. Якутович.

Картини побудовані на мотивах літературного твору є досить універсальними, адже являються не тільки вузьким ілюстраційним матеріалом для книжки, а і окремим твором мистецтва та не залежить від доповнення текстом.

Для того аби створити таку гармонійну декоративну композицію за мотивами казки потрібно дотримуватись таких етапів:

1. Формування ідеї твору. Обрання основних моментів у творі Івана Франка «Фарбований лис». Казка має у собі велику кількість персонажів як зооморфних (свійські та дикі тварини, птахи собаки) так і антропоморфних (жителі села, стрільці) також дія відбувається в різних місцях(середмістя, ліс, торговиця). Найтяжчим моментом для нас було визначились з бажаними моментом зображення. Далі ми розділили на головних та другорядних героїв розповіді, класифікували їх по локаціях, де вони зустрічались, опису зовнішності, розмірах та співвідношенню їх між собою.

Ми вирішили подати кваліфікаційний проєкт у вигляді триптиху з центральною та двома бічними вужчими панелями з боків, що постають як доповнення головної. В казці головним персонажем є лис Микита тому він постає центральним елементом в роботі Створюваний нами образ Остромисла (таке ім'я головного героя) має відповідати характерологічним особливостям хитрого та самозакоханого гордого персонажа твору Франка.

Найбільш цікавим сюжетний момент – царювання лиса у лісі. Ця локація має широкий спектр для фантазії через велику кількість об'єктів флори та фауни які можна вдало стилізувати. В результаті отримати роботу з цікавим композиційним та кольоровим рішенням.

2. Створення ескізу

Ескіз (фр. *esquisse*) – пошуковий нарис, що фіксує бажаний задум твору чи певної його частини для знаходження найхарактерніших рис об'єкта чи знаходження варіативності його вигляду [11, с.235].

Зазвичай художник робить декілька начерків задля того, аби визначитись з композицією, розміром та пропорційними відношенням об'єктів тощо. Метод тривалого ескізного пошуку дає змогу досягти досконалої стилізації серед різних варіацій ескізу. Під час виконання цього етапу ми звертались до творчості однієї з найвідоміших українських художниць декоративного напрямку Марії Приймаченко. Її творчий доробок був цікавий для нас авторською стилізацією та етнічною спрямованістю.

Центром роботи обрано лиса, він розміщений по середині головної панелі у короні - символі влади, яким він був нагороджений місцевими звірями. Також образ «царя лісу» підсилюють головні елементи бокових панелей триптиху - дубові дерева.

У ролі другорядних елементів виступають звірі, птахи, дубові дерева. Для підкреслення національного мотиву художнього рішення композиції ми використано орнаменти розміщені у динамічних смугах. Нами були використані домінантні елементи народної символіки «сварга», восьмигранна «ружа, хрест», «баранячі ріжки» та інші, що віками існували у декоративному

мистецтві нації. Таким чином додали триптиху етнічного звучання та підкреслили українське походження зображуваного [13,с.235].

3.Робота над колірним рішенням. В роботі ми керувались правилом від загального до часткового. Через велику кількість елементів та дрібної графіки цей спосіб роботи допоміг зберегти цілісність зображуваного. Основну гамму картини ми будували відштовхуючись від природного середовища де знаходиться головний герой, тому основними кольорами виступає зелений синій та їх похідні відтінки. В якості акцентів ми використовували червоний, жовтий та помаранчевий. Загальне колірне рішення підкреслило декоративність усього триптиху. Спочатку була розстановка основних кольорових плям та інших деталей і тільки після того працювали над тоновим рішенням.

4.Деталізація — наступний етап роботи. Ми аналізуємо весь пройдений шлях та звертаємо увагу на всі деталі, особливо на образ головного персонажа. Ми надихались творчим доробком Віктора Зарецького періоду 1970-80х років, та його власною манерою мозаїчною художника деталізації. Використання у декоративній композиції великої кількості дрібних стилізованих елементів зобов'язувало приділяти особливу уважність до цього етапу роботи. Проводилася робота над проробкою листя, структури дерев, орнаментальних вставок, тварин та птахів. Для підтримання сюжету особливої уваги ми приділяли деталізації лиса.

5.Узагальнення один з найскладніших етапів так, як він є завершальним у процесі роботи. Ми проаналізували композицію, визначили та виправили неточності. Потрібно дивитись на роботу в цілому та дати їй завершеного вигляду.

Для виконання декоративної композиції за мотивами казки «Фарбований лис» ми вибрали техніку цифрового живопису у програмі Adobe Photoshop через ряд значних переваг. Цифровий живопис на сьогодні знаходиться на піку свого розвитку та є досить популярною технікою. Не дивлячись на досить малу історію розвитку ця техніка активно використовується серед сучасних художників через свою універсальність та чистоту у процесі роботи.

Особливістю такого живопису для зображення нашого триптиху полягала в абсолютній свободі зображення задуманого, адже рамок у створенні бажаного візуального ефекту. За допомогою обраних налаштувань в програмі було легко досягти насиченість, тональність, щільність, вид та характер нанесеного штриху. Особливості процесу роботи програми Photoshop полягає у відтворення високого рівня деталізації(українського орнаменту, гір, дерев, пташок та звірів). За допомогою цифрових засобів зображення змогли надати елементам композиції додаткової графічної оздоби .

Отже, задля того, аби створити вдалу декоративну композиції на мотивах казки слід дотримуватися правильної етапної послідовності. Задум є першою частиною роботи при створенні зображення, до якого входить ретельне опрацювання твору та вибір зображуваного сюжету. Наступним етапом є ескіз, де ми працювали над композиційним пошуком побудови зображення та розробкою вдалого рішенням стилізації. Після цього йде робота над колірним рішенням, пошук контрастних та нюансних співвідношень. Деталізація була наступним етапом роботи, основна увагу приділяли наданні образу більшої декоративності шляхом проробки фактури, орнаментів та структурного ускладнення елементів. Завершальним етапом є узагальнення, ми працювали над досягненням цілісного сприйняття зображення. Після нього робота вважається готовою

ВИСНОВКИ

Отже, у процесі виконання кваліфікаційної роботи (проєкту) нами опрацьовано низку мистецтвознавчих праць з історії розвитку декоративної композиції. Ми визначили, що вона є давнім явищем в образотворчому мистецтві. Як вид існувала ще за первісних часів, це ми можемо спостерігати на печерних малюнках по всьому світі. Довгий час існувала на базі декоративно-ужиткового мистецтва та широко використовувалась у книгодрукуванні. Впродовж історії свого розвитку пройшла всі стильові видозміни епох мистецтва, та тематичної різноманітності. Декоративна композиція широко використовувалась українськими художниками з високим рівнем професіоналізму, що працюють різними матеріалами та в різноманітних стилях, які тільки працюють на світовий ринок.

У ході роботи над декоративним триптихом ми ознайомились з особливостями техніки цифрового живопису. та визначили етапи роботи над кваліфікаційним проєктом; звертались до творчості українських художників, що працювали в жанрі декоративної композиції.

Ознайомились з твором «Фарбований лис» І. Франка, визначили ключові епізоди (фрагменти) вигідні для зображення триптиху. Під час розробки стилізації ми керувались метою аби вона лиш підкреслювала характерологічні особливості створюваного нами образу та несла в собі етнічні мотиви закладені у творі автором. Як елементами композиції виступали персонажі казки (лис, зайці, птахи), дубові дерева, елементи пейзажу (озеро, гори, ліс тощо) та орнаментальні смуги. Функція художніх засобів виразності таких як колір, тон та лінійна композиція полягала у підкресленні декоративного рішення твору та стилізації образу. Кольорове рішення ми побудували від природної гамми локації де знаходились самі персонажі, з переважанням зеленого та яскравими кольоровими акцентами вигідними для декоративного вирішення триптиху.

Декоративну композицію за мотивами казки створено нами у такі етапи:

1. Задум, ознайомлення з твором ілюстрування.

2. Виконання ескізу, визначення композиційного центра, плановості, стилізації елементів та ін.

3. Етап проробки кольорового рішення.

4. Деталізація

5. Узагальнення.

Лише дотримання всіх етапів ми отримали вдало виконану декоративну композицію за мотивами казки І. Франка «Фарбований лис»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Залеська Онішкевич, Лариса М.Л.МІван Франко. Автор як теоретик і практик. Українська Модерна Драма. Нью-Йорк: Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці.2009. – 146-153 с.
2. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення. / Яремків Михайло. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 76-112 с.
3. Левчук Л. Т. Естетика: підручник / Л. Т. Левчук, В. І. Панченко, О.І.Оніщенко,Л Ю. Кучерюк; за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ:Вища шк., 2006. –225 с.
4. Берд М., 100 ідей, що змінили мистецтво, 2018 – 16 с.
5. Гейтс Ч., Стародавні міста: Археологія міського життя на Стародавньому Близькому Сході та в Єгипті, Греції та Римі,Routledge 2003. – 76-101с.
6. Культурологія: українська та зарубіжна культура : Навчальний посібник
Автори: Зязюн І., Закович М.М., Семашко В. Київ, 2007. – 276-301с.
7. Аксенов М.Д. Архітектура, малярство та декоративно-ужиткове мистецтво XVII-XX століть. – 2001. – 495-513 с.
8. Антонович Д. Художня культура. – К.: Либідь, 2003.–246-288 с.
9. Сіранчук М. І. Засоби композиції в декоративно-ужитковому мистецтві // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук. Збірник наукових праць. Випуск 4. : - Вінниця: Діло, - 2007. – 47с.
10. Куленко М.Я. Основи графічного дизайну.: монографія. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : Кондор, 2007. –280- 297 с.
11. Кириченко М.А. Український народний декоративний розпис /Кириченко М.А. – Київ: Знання-Прес, 2006. – 235 с.
12. .Павленко А. / Значення композиції в образотворчому мистецтві та її роль у прочитанні художнього твору / А. Павленко, С. Пашукова, Н. Пшінка / Міжнародна науково-практична конференція. – 2018 р. – 98-101с.

13. Мілашенко Т. І., Фоміна Н. І. Марія Примаченко. «Барви Марії Примаченко». Київ. 2019

14. Чумаченко В.І. Традиції «Дерева життя» в українському декоративному мистецтві.// Збірник наукових статей студентів-магістрантів ХДУ. Магістерські студії. Альманах. – Херсон. ХДУ.2019.

15. 15.Кара-Васильєва Т.В. Декоративне мистецтво України ХХ століття: У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова – Київ: Либідь, 2005. – 123-148 с.

16. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. / Редкол. :В. Сидоренко, –К.: Інтертехнологія, 2006. –Кн.2:–65с